

АУДИТ ЯК ЗАСІБ ПОПЕРЕДЖЕННЯ БАНКРУТСТВА

Н. В. Потриваєва, доктор економічних наук, доцент
Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто сутність і необхідність заходів попередження банкрутства на вітчизняних підприємствах. Наслідки банкрутства зумовлюють необхідність створення антикризового управління, яке передбачає застосування стандартів аудиторського контролю.

Ключові слова: *бізнес, фінансова стійкість, банкрутство, аудит, аналіз, попередження ризиків.*

Постановка проблеми. Вільне підприємництво в умовах ринкових відносин підвищує роль аудиту, який сприяє залученню акціонерів, інвесторів, своєчасному внесенню платежів до бюджету. Підприємець за допомогою аудиту може вирішувати питання попередження банкрутства.

Банкрутство виникає внаслідок недостатньої активності суб'єкта підприємницької діяльності, нездатності його як юридичної особи задовольнити у встановлений строк вимоги кредиторів і виконати зобов'язання перед бюджетом.

Законом України «Про банкрутство» регулюється порядок розгляду справ про банкрутство відповідно до Арбітражного процесуального кодексу України. Однак цим законодавством не передбачається фінансове оздоровлення підприємця, який опинився на межі банкрутства. Причиною цього може бути несвоєчасна оплата покупцями продукції, робіт і послуг, що знаходяться в різних валютних зонах, зміна курсу валют та інші чинники, які залежать від суб'єкта підприємницької діяльності тощо. Таким чином, набуває актуальності питання запобігання банкрутству та забезпечення стійкого фінансового стану підприємств як базису зростання конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження періодичних видань свідчить про досить широко коло науковців, які детально розглядають питання фінансової стійкості і попередження банкрутства вітчизняних підприємств.

© Потриваєва Н. В., 2014

Так, наприклад, науковці Н. Гаркуша, Т. Сідорова і І. Руденко досліджують методики комплексної оцінки фінансової стійкості підприємств. В своїх працях вони систематизують методичні підходи щодо аналізу фінансової стійкості підприємств для попередження їх банкрутства, визначають напрями аналізу та уточнюють системи показників для проведення аналізу фінансової стійкості вітчизняних підприємств [2].

М. Берест розглядає банкрутство підприємств як економічне явище, що безпосередньо пов'язане зі зниженням ефективності їх діяльності. Дослідник вважає, що за останні роки частка збиткових господарюючих суб'єктів в економіці становила не менш третини. Така висока їх кількість знижує ефективність всієї економічної системи держави й, безумовно, гальмує процес загального економічного зростання [1].

С. Пустовгар на основі аналізу та систематизації економічної літератури з питань оцінки ймовірності банкрутства вдосконалює класифікацію внутрішніх та зовнішніх причин банкрутства підприємства. Вчений вважає, що з використанням технології факторного аналізу можна виявити ті складові, які здійснюють вирішальний вплив на ймовірність банкрутства підприємств [6].

Дослідник С. Мороз систематизував методологічні підходи до прогнозування фінансового стану підприємств із позиції можливого банкрутства та проаналізував сучасну практику застосування зарубіжних моделей діагностики з виявленням їх переваг і недоліків. Науковець приходить до висновку, що застосування даних моделей для аналізу діяльності українських підприємств, абсолютне їх перенесення є неможливим через неоднаковість економічного середовища в різних країнах. Це вимагає побудову нових моделей на основі емпіричного аналізу даних українських суб'єктів господарювання [4].

В той самий час питанням застосування аудиторського контролю у антикризовому управлінні підприємств присвячено праці В. Вітлінського, І. Пилипенка, В. Ступакова, О. Редька, О. Терехова, О. Терещенка тощо.

На думку В. Ступакова перевагою використання внутрішніх механізмів нейтралізації ризиків є більш висока міра

альтернативності управлінських рішень, що приймаються, незалежно від інших суб'єктів підприємництва [9].

Дослідники І. Пилипенко та О. Редько визначають, що ризик може мати кумулятивний ефект синергізму. Властивий ризик та ризик контролю є ризиками об'єкта перевірки і вони не залежать від аудитора, а ризик невиявлення – це суб'єктивно притаманний ризик безпосередньо аудитора, перш за все виконавця процедур (того хто або планує перевірку або перевіряє) [5].

У підсумку вважаємо за доцільне звернути увагу на дослідження С. Ушеренка, який зважає на те, що в умовах посилення фінансово-економічної нестабільності необхідне впровадження систем заходів, спрямованих на ефективне використання ресурсів підприємства, формування оптимальної структури капіталу підприємства, збільшення обсягу і поліпшення структури прибутку, досягнення оптимального співвідношення прибутковості і ліквідності, забезпечення збільшення грошових потоків за одночасного скорочення витрат. Саме ці складові сприятимуть подоланню тенденцій українських підприємств до банкрутства [10].

Незважаючи на ґрунтовне дослідження даного питання, кожне підприємство має свої особливості і потребує конкретних аудиторських процедур щодо забезпечення фінансової стійкості та незалежності.

Метою дослідження є визначення можливості застосування аудиторського контролю на підприємстві задля попередження його банкрутства.

Виклад основного матеріалу. Основою конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, зокрема сільськогосподарських, є стабільна фінансова стійкість. Слід зауважити, що більшість сучасних економістів ототожнюють поняття «фінансовий стан» та «фінансова стійкість». Проте, вважаємо, що в цьому випадку фінансова стійкість розуміється як стійкий або позитивний фінансовий стан. Розуміння фінансової стійкості як оптимальне співвідношення між власним та залученим капіталом є досить поширеним у зарубіжних країнах і використовується в більшості закордонних методик. Ми погоджуємося

з трактуванням Г. Савицької, яка зазначає, що фінансова стійкість підприємства – це здатність підприємства функціонувати та розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів та пасивів у мінливому внутрішньому та зовнішньому середовищі, яка гарантує його постійну платоспроможність та інвестиційну привабливість в межах допустимого рівня ризику [7].

Сучасні сільськогосподарські підприємства розбудовують свою діяльність в ринковому економічному середовищі. Це надає сільськогосподарському товаровиробнику можливість оперативно реагувати на зміну кон'юнктури та обирати шляхи задоволення нових потреб, за рахунок функції ризику – стимулювати інноваційний пошук, в умовах різноманітності конкурентних переваг є приводом підвищення економічної ефективності виробництва. Але, незважаючи на такі переваги, ринковий механізм не здатний бути джерелом забезпечення соціальних потреб, реалізовувати методи захисту навколишнього середовища від власного згубного впливу. Тому аналіз фінансової стійкості є доречним для будь-якого суб'єкту господарювання.

Будь-якому керівнику відомо, що за допомогою коефіцієнтів фінансової стійкості: коефіцієнта фінансової незалежності (автономії); коефіцієнта фінансування; коефіцієнта стабільності, можна визначити залучення додаткових позикових засобів та здатність погашати поточні зобов'язання за рахунок активів різного ступеня ліквідності. За допомогою цих показників також оцінюються склад джерел фінансування і динаміка співвідношення між ними. Важливим для фінансового стану будь-якого підприємства є забезпечення його стабільності для продовження своєї діяльності в майбутньому. Діагностика ризиків банкрутства дає змогу простежити не лише їх розвиток та сфери поширення, а й негативні наслідки кумуляції таких ризиків, тобто взаємного їх впливу і нагромадження.

Аудит є тим дієвим, багатофункціональним (інтегрованим) засобом контролю, призначеним забезпечити оптимізацію управлінських рішень. Внутрішній аудит сприяє виявленню найсуттєвіших ризиків у фінансово-господарській діяльності підприємства, здійснює контроль ефективності ризик-менедж-

менту та оцінює потенціал ризику в системі інформаційного забезпечення керівництва.

Головною метою аудиту є переконання користувачів фінансових звітів у тому, що ці звіти дають достатньо точне уявлення про стан підприємства та про те, як його було досягнуто. Певною мірою аудитор несе відповідальність перед третіми особами, які використовують інформацію фінансових звітів. Аудитори завжди переслідують основну мету аудиту: формування професійної думки аудитора відносно достовірності первинних даних про факти господарського життя, повноти і своєчасності їх віддзеркалення в обліку та правильності ведення обліку відповідно до вимог бухгалтерських стандартів і законодавства. Проте для досягнення зазначеної мети аудитору слід вийти за суто бухгалтерську функцію всередині підприємства і з'ясувати, як у кінцевих звітах підприємства відображаються всі сторони його діяльності.

Первинним завданням аудиторів є оцінка величини і значущості того або іншого ризику, а також пошук підходів до їх зниження при виконанні різних аудиторських завдань. Аудитор не завжди впевнений у тому, що в інформаційних потоках, що піддаються перевірці, не містяться різні за своїм характером спотворення. Саме при цьому модель аудиторського ризику включає ті складові, які в цілому впливають на застереження ймовірності загрози банкрутства суб'єкта господарювання.

Загалом, сукупний ризик, який прийнято називати аудиторським не можливо повністю анулювати. Це стосується і ризикованості антикризового управління. Бажано, щоб названий рівень був досить низьким, оскільки помилки, не прийняті до уваги через їх несуттєвості, в сумі можуть значно вплинути на оптимальність результату.

Зазначимо, що ризик бізнесу є ширшим за звичайні викривлення, які можна знайти у фінансовій звітності. Сам по собі підприємницький ризик є ризиком, що виникає при будь-яких видах підприємницької діяльності, пов'язаних з виробництвом і реалізацією продукції, товарів і послуг, товарно-грошовими і фінансовими операціями, комерцією, а також із

здійсненням науково-технічних проектів. Вважається, що він навіть необхідний – унаслідок того, що все пізнається методом спроб і помилок. Прикладів підприємницького ризику безліч: підприємець закупив товар, а він не продається; виконав будь-які будівельні роботи, а споруда згоріла; пропонує будь-які послуги, а вони виявляються незатребуваними.

Без фінансового ризику також не обходиться жоден бізнес. Головним ризиком для кожного підприємця є сумнів, що бізнес не принесе прибутку. На бізнес можуть впливати як коливання курсу валют та підвищення податків, так і бажання покупців і поведінки конкурентів. В цьому випадку переоцінка і диференціація ризиків є основою внутрішнього контролю.

Внутрішній контроль є діяльністю з надання незалежних і об'єктивних гарантій і консультацій, спрямованих на вдосконалення діяльності організації. Внутрішній контроль допомагає підприємцю досягти поставлені цілі, використовуючи систематизований і послідовний підхід до оцінки і підвищення ефективності процесів управління ризиками, контролю та корпоративного управління. Внутрішній контроль обов'язково дисциплінує не тільки управлінський персонал і всіх співробітників.

Також внутрішній контроль повинен контролювати конфіденційність даних, цілісність даних для бізнесу та безперервність самого бізнесу (постійна можливість скоєння бізнес-операцій і практично необмежена тривалість ведення бізнесу).

Внутрішній контроль повинен забезпечити інформацію щодо виконання наступних завдань:

- дотримання законів і нормативних актів;
- достовірність фінансової звітності;
- ефективність і раціональність діяльності.

Правильно налагоджений внутрішній контроль займається не стільки аналізом операцій, що вже були здійсненні і ризиків, з якими вже зіштовхнулося підприємство, скільки керуванням і недопущенням непотрібних ризиків.

За впровадження системи внутрішнього контролю в організації відповідає менеджмент. Але проблема, пов'язана з цим,

полягає в тому, що керівник не завжди буває об'єктивним, оскільки зацікавлений в позитивних результатах своєї діяльності. По суті, мова йде про моніторинг ефективності того виду контролю, який є прерогативою менеджменту. Займаються таким моніторингом внутрішні аудитори. Вони і дають висновки про те, що відбувається в організації. Їх висновки та рекомендації, на нашу думку, є дуже важливими, оскільки оцінюють відповідність зроблених дій цілям компанії. Рекомендації цих фахівців розраховані на те, щоб приносити позитивний ефект з точки зору результативності діяльності підприємства і є основною кваліфікацією внутрішнього аудитора. Він повинен знати, як організовані ті чи інші процеси в компанії та допомогти заощадити на впровадженні та функціонуванні внутрішнього контролю, забезпечуючи його максимальну ефективність.

Великі аудиторські компанії надають послуги внутрішнього аудиту. Але проблема в тому, що за короткий період, на який вони приходять в організацію, неможливо вивчити бізнес настільки, наскільки це може зробити, в якості постійного співробітника, внутрішній аудитор. Водночас коштуватимуть підприємству такі послуги значно дорожче.

Важливий момент у діяльності як внутрішніх, так і зовнішніх аудиторів – їх незалежність. Прийнято вважати, що вони повинні бути настільки незалежні від менеджменту, наскільки це можливо. У західній практиці для цього створюється аудиторський комітет. В нього входять незалежні директори – запрошені фахівці в певних областях. Варто зазначити, що відділ внутрішнього аудиту підпорядковується і звітує безпосередньо аудиторського комітету.

Висновки. Попередження банкрутства вітчизняних підприємств є нагальним завданням суб'єкта господарювання, яке здійснюється на різних ділянках контролю, найважливішими з яких є безпосередньо система внутрішнього контролю та власне незалежна аудиторська перевірка. Доцільним є впровадження стандартів контролю для попередження ймовірності загрози банкрутства за допомогою моделі аудиторського ризику, яка враховує невід'ємні ризики господарювання, ри-

зики неефективності внутрішнього контролю та аудиту, ризики своєчасного невиявлення помилок внутрішнього контролю та ризики зловживань. Це дасть змогу приймати ефективні управлінські антикризові рішення.

Список використаних джерел:

1. Берест М.М. Статистичний аналіз процесів банкрутства в Україні [Електронний ресурс] / М.М. Берест // Бізнес Інформ . — 2012. — № 6. — С. 89-92.
2. Гаркуша Н.М. Аналіз фінансової стійкості підприємства як засіб попередження його банкрутства [Електронний ресурс] / Н.М. Гаркуша, Т.О. Сідорова, І.В. Руденко // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг . — 2013. — Вип. 1(1). — С. 19-23.
3. Матвійчук А. Діагностика банкрутства підприємств : [Електронний ресурс] / А. Матвійчук. — Режим доступу: <http://me.kmu.gov.ua/>
4. Мороз С.І. Порівняльний аналіз існуючих моделей прогнозування ймовірності банкрутства підприємств [Електронний ресурс] / С.І. Мороз // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси . — 2012. — Вип. 9(2). — С. 437-442.
5. Пилипенко І.І. Стандарти аудиту та етики / І.І. Пилипенко, О.Ю. Редько.— К.: «Інформаційно-аналітичне агентство», 2007. — 277 с.
6. Пустовгар С.А. Діагностика банкрутства підприємства з використанням технології факторного аналізу. [Електронний ресурс] / С.А. Пустовгар // Вісник економіки транспорту і промисловості . — 2013. — Вип. 43. — С. 175-181.
7. Савицкая Г. В. Экономический анализ : учебник / Г. В. Савицкая. — М. : ИНФРА-М, 2011. — 647 с.
8. Сазонов Р.В. Методики діагностики банкрутства: переваги та недоліки : [Електронний ресурс] / Р.В. Сазонов, В.В. Мулява. — Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/eui/2013_1/pdf/13srvptn.pdf
9. Ступаков В. С. Риск-менеджмент / В. С. Ступаков, Г. С. Токаренко. - М.: Финансы и статистика, 2006. - 288 с.
10. Ушеренко С.В. Аналіз сучасних тенденцій банкрутства українських підприємств та напрямів удосконалення фінансового менеджменту [Електронний ресурс] / С.В. Ушеренко // Фінанси, облік і аудит . — 2013. — Вип. 2. — С. 160-169.

*Н. В. Потриваева. **Аудит как средство предупреждения банкротства.**
В статье рассмотрена сущность и необходимость мер предупреждения банкротства на отечественных предприятиях. Последствия банкротства обуславливают необходимость создания антикризисного управления, которая предусматривает применение стандартов аудиторского контроля.*

*N. Potrivaeva. **The auditing as a mean of bankruptcy prevention.**
The article deals with the essence and necessity to prevent the bankruptcy in national enterprises. The negative impact of bankruptcy is a condition for the anti-crisis management creation in order to use the auditing control standards.*